

HAFTA KONUŞMASI

Istanbulun çayırları

Çayır neydi, nedir? Baharda her ot biten toprak genişliğine çayır adı vermek yanlış olur. Çayır bambaşka birşeydir. Ah o çayırlar... Hele bir sağnak yedikten sonra, yere düşüp de gökteki çizgi çizgi renkleri bir eleğimsağmaya benziyen İstanbul çayırları!

Her yaşta gördüğüm bütün baharlar gözümün önünden geçiyor: İstanbul baharları, Aandolu baharları, çöl baharları... Fakat çocukluğumun baharlarındaki renk ve rayiha hâtırası, üstünden hemen hemen yarım asır geçtiği halde bana hepsinden daha canlı ve dünkülerden daha yakın geliyor. Sonradan öyle baharlar görmediğimi sanıyorum, sebebini düşünüyorum ve bu sebebi buluyorum: Çayır eksikliği...

İstanbul'un baharı çayırlarında idi.

Çayırların çoğunu eşip deşerek, üstüne evler kurup bağa, bostana çevirerek yokettik. Bir kısmına da içkili kahve, cazlı gazino ve kumarlı kulüp bulamadığımız için uğramaz, ayak basmaz olduk.

Zaten çayır, bugünkü genç nesil için ancak ot biten boş bir tarladan başka birşey değildi. Eğer biraz geniş ise akla ilk gelen güzel fikir, bir silindiri çekerek düzlüğünde futbol oynamaktan ibarettir. Orta yaşlı zengin ise şunu düşünür: Şehir plânında yeşil saha diye ayrılmamışsa satın alıvereyim de üstüne, bir sıra, yedişer katlı apartman kurayım. Hele yanından, yakınından bir asfa't yol geçiyorsa veya geçirtmek imkânı varsa fırsatı kaçırmamalıdır!

Eskiler çayıra saygı gösterirdi, ilişmezlerdi. İki sebeple: At beslediklerinden ötürü çayır lüzumlu idi ve baharın feyzini atlar bağlanmış gür otlu bir çayırda seyirden hoşlandıkları için çayırları korurlardı.

Çayır neydi? Nedir? Her ot biten bomboş toprak parçasına baharda yeşeriyor diye çayır adını vermek yanlış olur. İstanbulun dört bir yanı, meselâ Şişliden ayrılınca raslayacağımız genişlikler veya Topkapıdan çıkınca içine dalacağımız düzlükler de bahar olunca yemyeşil kesilir. Kuzuların oynadığını, atların dolıştığını, ineklerin ufuklara dalıp düşündüğünü, eşeklerin sırtüstü yatıp yuvarlandığını, yani hayvan otlatıldığını da görürsünüz.

Ama bunlar dedelerimizin çayır adını verdikleri yerler değildir.

***

Çayır bambaşka birşeydir ve İstanbulda en güzeli, en adı sanlısı (Uzunçayır) dır.

Çocukluğumda (Kuşdili) de o mânada ve o gürbüzlukte bir çayır vardı. Şimdi beton kanalizasyon tesisatı ile berbat edilmiş çirkin, kupkuru, baharda bile yeşiremez bir toprak parçasıdır. Sağda Kurbağalıdere köprüsüyle Gazhane arasında da seyrine doyum olmaz bir çayır vardı. Bugün yan tarafı çamura gömülü sıra sıra sünepe evlerle çevrilmiş verimsiz bir bostandır.

Ya Haydarpaşa çayırını?

Nisan ve mayıs aylarında banliyö katarları gelip geçerken yolcular birbirinin omuzuna basarak pencerelelere üşüşür, seyrine can atar, trenin yavaşlamadığına, hattâ oracıkta insafa gelip mola vermediğine üzülürdü... Çayır o derece coşkun bir bahar içinde denizler gibi dalgalanır, adam boyu otlar her rüzgâr esintisinde koyulu açık renklerle bir sönüp bir parlayarak gezi kumaşlara mahsus akıp kayan, toplanıp genişleyen, tırtıllanıp düzleşen desenlerle durmaz, değişir, menevişelenirdi. Yemyeşil taze yonca, kıpkırmızı körpe gelincik, sapsarı yabani hardal kokosu iç açar, kuvvet verir, iştah kamçılardı. Malihülyahlar bile iyimserlik, hayat zevki, dünyaya alâka duyarlardı.

O çayırdan bir değirmi iz kalmamıştır. Deline deşine, çukurlar ve hendekler açıla kapana, toprak altüst edile edile burasını en çetin dövüşmelere sahne olmuş bir savaş yerinden farketmek imkânı bırakılmış mıdır?

Benim gibi ellisini aşmış, kadını kaç İstanbullu var ki eğer şu satırlara gözü ilişirse,

eminim, yarım asırlık bir ömrün ardından Haydarpaşa çayırını — anlatamadığıma şüphe etmediğim ve anlatmağa da kalkışmadığını manzarası ve rayihası — gözünün önüne getirecek. ve o baharla birlikte körpe çاغını, kendi baharını düşünerek çok renkli, çok tatlı, âdeta şuruplu bir hâtıralar âleminde gezinecektir.

***

Bizler çocukken başka bir dünyada yaşamıştık; gençliğimizde hayatımız büyük bir değişikliğe uğradı; olgunlaşmamız ve yaşımızı almamız sırasında ise kendimizi ötekilere büsbütün benzemez bir muhit içinde bulduk.

Bir yere gitmeden bir çok yabancı yerler gezen ve her gezdiği yerde yerli kıyafetine girip yerli âdetine uyan acayip seyyahlar biziz, bize derler. Şimdiki taze nesil ise gözünü açtığı zamandan bu güne kadar hep gördüğünün, bildiğinin, öğretilenin devamı için de ömür sürüyor.

Onlar bir tek rejimin, bir tarz cemiyet hayatının ve bir biçim inkılâbın bir türlü terbiye gören yetiştirmeleridir. Biz, sürü sürü politik ve sosyal inkılâplardan güç belâ arta kalabilmiş, her inkılâbın yepyeni icaplarına uymağa çalışmış ve gömlek gibi devir değiştirmiş üç asırlık adamlarıdır. İstibdat terbiyesi gördük; bunu bıraktık, Meşrutiyet usullerini benimsemeğe koyulduk; tam alışırken Cumhuriyet doğdu; berikileri attık, ona sarıldık. Her birine uymakta az çok kusurumuz olduysa suçlu sayılmamalıyız ve büsbütün sersemlesmeden benliğimizi koruyabilmemize şükretmeliyiz.

Evet, biz ömrümüzün ilk bölümünde, tabiatın İstanbula gerçekten bir ihsanı, ziyafeti olan çayırlarını severdik. Gelenekler böyle emrederdi. Zira o zamanın bir bahar geleneği, bahara mahsus değişmez âdetleri vardı. Meselâ baharda atlar çayıra çıkarılırdı. Kaç gün için? Doğrusunu hatırlayamıyorum fakat yirmi günden aşağı değildi. Önceden gidilir, — bizim eski semtten bahsediyorum — Uzunçayırda, hayvanların sayısına göre yer kiralanırdı. Yerin yonca gibi yağlı, besleyici, gevrek otları çok bir seçme parça olmasına dikkat edilirdi.

Nihayet günü gelirdi, bir sabah, daha güneş Kayışdağının yosun rengindeki tepesine donuk ışığıyla krome bir çerçeve geçirirken ahırın kapısı açılır, koşumsuz olduklar için bize yabancılaşmış görünen atlar, kış atıp yele sarsarak, kuyruk sallayıp sipersiz gözlerinin akını sağa sola rahatça devire çevire bakarak nal taktıkları içinde yolu tutarlardı.

Atlar, o büyük, uzun, keyifli bahar ziyafetine kadınlar gibi yarı çıplak, dekolte giderlerdi. Çayıra çıkan hayvan ne arabaya koşulurdu, ne insan taşırdı. Yeşillikleri hem doya doya yer, hem doya doya seyredirdi; Bey atı olmanın talihini sürer, keyfini çatardı.

***

Gene bir bahar âdeti olan hacamata, yani kan aldırma devrine ben pek yetişmedim.

Süt ve kuzu rejimini bilirim. (Siyasî mânadaki rejim değil... Gıda rejimi!)

Koyunlar doğurup da süt bollaştı mı bir ay kadar, hergün İçerenköylü Delî Mistik beygirinin sırtına biner, iki yanında iki koca bakar güğüm, köşke süt getirirdi. Bu güğümlerin ağzı yumuşamış bir siyah deri ile örtülü ve kenarları sahibinin eski min-tanlarından koparılmış oduğuna hükmettiğim yarı paçavramı soluk, çürük bezlerle bağlıydı. Bütün ev halkı, uşağı hizmetçisi ayrdedilmeden, sabah kahvaltısında süt içerdi; herkese süt içirmek efendilik iktizasındandı.

Yemeklerde de, yalnız harem ve selâmlık sofralarındakilere küçük küçük toprak kaplar, güveç-cikler içinde, üstleri, fırında ki-

zarmış, ötesi berisi kızarmaktan yanmış kalın kaymaklı, rengi koyu sarı süt ikramı şarttı.

Kuzuyu Hıdırellezden önce evsokmazlar, hele tavşan büyüklüğünde ve tavşan eti kızarıklığında, çirkin manzaralı kuzulara el uzatmazlardı. Babam «Çingene bayramıdır» diye, Hıdırellezde kır gezintisine çıkılmasına izin vermezdi. Ama Bayramın bahçemizde kutlanmasına, kuzu çevrilip içli plâv, taze kestane ve fındık yaprağına sarılmış dolma ile irmik helvasından ibaret bir aile arası ziyafeti çekilmesine göz yumardı.

Pek iyi hatırladıklarım göre o gün veya öyle günlerde benim ya dişim ağırırdı; ya attan tekme yemiş olduğum için sızılar içinde bir kenarda somurtmuş oturdum. yahut kızamıktan içeride yorgan döşek yatardım. Başkalarını bilmem ama, ananın anasından emdiği sütü burnundan getirirdim.

Yetişkinlik çağımdaki ve sonrakı Hıdırellezlerde burnum bile kanamamıştı... Lâkin neyleyim ki artık baba fırını has ekmeç çıkarmıyordu; ne bolluk, ne çayıra çıkan atlar, ne İstanbul çayırları kalmıştı. Ben de kalmamıştım... İstanbulda yalnız gönlüm kalmıştı.

Ah o çayırlar... Hele bir sağnaktan sonra, yere düşüp gökteki çizgi çizgi renkleri birbirine karışmış bir eleğimsağmaya benzeyen çayırlarımız!

Refik Halid Karay

